УДК 81’373.22
DOI https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.1/08

Шульська Н. М.
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Кирилюк О. Л.
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Салтан В. Л.
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

ВІЙСЬКОВА ЛЕКСИКА ЯК ОСНОВА ДЛЯ ТВОРЕННЯ ПОЗИВНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗАХИСНИКІВ І ЗАХИСНИЦЬ: НА МАТЕРІАЛІ МОВИ МЕДІА

У статті проаналізовано роль військової лексики у формуванні системи позивних українських захисників і захисниць та з’ясовано особливості їхнього функціювання в сучасному медійному просторі. Військова лексика визначена як провідна лексико-семантична база творення значної частини неофіційних іменувань, оскільки вона найточніше передає специфіку бойового середовища, умови спілкування, емоційний стан і професійну діяльність військових. Показано, що позивні не обмежуються лише функцією ідентифікації, а виконують також культурно-символічну, комунікативну та меморативну роль. Вони стають носіями історичної пам’яті, уособлюють ціннісні орієнтири, патріотичний світогляд, почуття гумору й колективну творчість українського воїнства. Через мовотворчість позивних простежуємо процес лінгвомоделювання сучасної української ідентичності, сформований під впливом російсько-української війни та спільного досвіду спротиву. Матеріалом дослідження слугували тексти сучасних українських онлайн-медіа, у яких зафіксовано чоловічі чи жіночі позивні імена. На основі аналізу зібраного антропонімного фактажу виокремлено кілька основних тематичних груп іменувань, утворених від військової лексики: номінації, мотивовані назвами військових спеціальностей і функцій; позивні, пов’язані з військовими званнями, статусами або структурою підрозділів; найменування, утворені від назв зброї, техніки та бойових засобів; позивні з компонентами, що відображають військову символіку чи атрибутику; неофіційні імена військових, пов’язані з народною та патріотичною символікою. Зроблено висновок, що система позивних – це своєрідне дзеркало воєнної комунікації, у якому відображено не лише професійний досвід і побут військових, а й цілісний мовно-культурний образ українського суспільства в час війни. Результати дослідження засвідчують значення позивних як маркерів національної ідентичності та як цінного об’єкта для подальших лінгвістичних студій.

Ключові слова: *військова лексика, позивний, мова медіа, російсько-українська війна, номінація.*

Постановка проблеми. У період російсько-української війни мова стала не лише засобом комунікації, а й інструментом самоідентифікації, спротиву та національної єдності. Війна активізувала цілий пласт спеціальної лексики, у якій відображені нові реалії, емоційні настрої та культурні смисли сучасного українського суспільства. Особливе місце серед воєнної лексики посідають позивні – індивідуальні або групові неофіційні імена українських військових, що виконують важливу комунікативно-прагматичну, ідентифікаційну та символічну функції. Воєнні імена українських захисників і захисниць демонструють високий ступінь семантичної насиченості й образності. Вони нерідко мають метафоричний характер, відбивають особисті риси, рід занять у цивільному житті, військові спеціальності, психологічні типи, регіональну або культурну належність, життєві принципи чи цінності.

Медіа відіграють ключову роль у збереженні, поширенні та легітимізації позивних як елементів сучасного українського антропонімікону. Саме завдяки журналістським матеріалам позивні українських захисників і захисниць виходять за межі внутрішньовійськової комунікації, стаючи частиною загальнонаціонального символічного

© Шульська Н. М., Кирилюк О. Л., Салтан В. Л., 2025
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

простору. У текстах медіа позивні закріплюються в колективній пам'яті, набувають статусу культурних знаків, які уособлюють героїзм, відвагу, професіоналізм, людяність і жертовність воїнів. Медіадискурс формує особливий наратив довкола кожного позивного, часто наділяючи його додатковими конотаціями. Так, журналісти створюють образ «живого героя» через розповідь про походження позивного, його символіку, зв'язок із характером, військовою спеціальністю чи життєвими обставинами носія.

Сьогодні медіа виконують функцію своєрідного архіву воєнної антропонімії. Журналісти активно використовують позивні як елемент персоналізації матеріалу, засіб створення емоційного зв'язку між героєм й авдиторією. Унаслідок цього позивні переходять із внутрішньовійськового простору у сферу публічної комунікації, набуваючи статусу соціально значущих імен. Через новинні тексти, репортажі, документальні фільми, інтерв'ю та публікації в офіційних телеграм- і фейсбук-каналах збережено сотні позивних, пов'язаних із подіями на фронті. Це формує колективну базу пам'яті, у якій позивний стає частиною історії не лише військового підрозділу, а й нації загалом. Творення позивних українських військових безпосередньо пов'язане з активізацією військової лексики, яка в період російсько-української війни стала невід'ємним компонентом сучасного комунікативного простору. У структурі позивних відображені лексеми, терміни та метафори, пов'язані з військовою сферою, озброєнням, тактикою, бойовими діями, а також поняттями мужності, стійкості, перемоги.

Дослідження позивних номінацій важливе з кількох причин. По-перше, воно дає змогу виявити, як військова лексика переходить у сферу антропонімії та набуває нових семантичних відтінків. По-друге, аналіз медійного дискурсу дає змогу простежити, як позивні функціюють у публічному просторі, формуючи образ сучасних українських захисників – мужніх, компетентних, водночас людяних і відданих своїй справі. По-третє, осмислення цього явища сприяє збереженню мовної й культурної пам'яті воєнного періоду, адже позивні є не лише засобом комунікації, а й елементом колективного національного наративу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема вивчення військової лексики та її функціювання в мові медіа набула особливої актуальності в період російсько-української війни, коли в інформаційному просторі з'явилися нові лексичні номінації, зокрема антропоніми воєнного дискурсу. Дослідники наголошують на актуалізації військової лексики в мові українських медіа та її роль у формуванні колективної картини війни (Д. Польовик [6]), а також аналізують специфіку вживання військової термінології, зауважуючи про розширення її функцій – від професійної до суспільно-комунікативної (Н. Поліщук [5]). Досліджуючи лексику російсько-української війни, науковці не оминають боком чи не найбільш колоритні антропонімні номінації – позивні українських захисників і захисниць. Ще раніше цей різновид антропонімів вторинної номінації схарактеризувала Н. Павликівська [2]. Виявляємо наукові розвідки, присвячені лексичній базі й словотвірним особливостям позивних українців бійців АТО/ООС, зокрема жіночих іменувань (С. Петрова [3; 4]). Н. Хрустик, С. Петрова і С. Серкал [7] звернули увагу на мотиви номінації позивних українських військовослужбовців. Після повномасштабного вторгнення і збільшення кількості чоловічих і жіночих військових позивних з'явилися нові праці, у яких схарактеризовано неофіційну антропонімію воєнного медіадискурсу (О. Мироненко [1], Н. Шульська [8; 9] та ін.).

Попри зростання інтересу дослідників до воєнного лексикону, питання ономасіологічної, лінгвокультурної та медіалінгвістичної природи позивних залишається недостатньо опрацьованим. Їхнє вивчення дає змогу осмислити, як через індивідуальні імена формують нові моделі української ідентичності, колективної пам'яті та героїчного дискурсу. Актуальність статті зумовлена потребою системного аналізу позивних українських захисників і захисниць у мові медіа як новітнього шару національного антропонімікону, що відображає процеси мовної творчості, ціннісних переорієнтацій та національного самоствердження під час війни.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити роль військової лексики у формуванні системи позивних українських захисників і захисниць, а також диференціювати основні тематичні групи таких неофіційних іменувань й особливості їхнього функціювання в сучасному медіадискурсі; схарактеризувати лінгвокультурний і символічний потенціал позивних як репрезентантів національної ідентичності та пам'яті в умовах російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. У сучасному медійному просторі позивні українських військових демонструють широкий діапазон номінатив-

них стратегій – від героїко-міфологічних і зооморфних до іронічно-гротескних чи фольклорних. Позивні нерідко утворюють за принципом мовної гри, звукосмислової експресії або інтертекстуальних відсилань – до фольклору, історії, кіно, літератури, сучасної попкультури. Завдяки цьому їх перетворюють на маркери культурної пам'яті та засоби творення колективного міфу про сучасного українського воїна.

Суттєвою рисою стала гендерна специфіка позивних. Якщо традиційно військові неофіційні імена мали переважно маскулінний характер, то сьогодні у зв'язку з активною участю жінок у Збройних силах України формується нова фемінна антропонімія, у якій поєднані сила, ніжність, відвага та індивідуальність. Такі імена стають знаками гендерної рівності та свідченням переосмислення жіночої ролі у воєнному дискурсі. Медіапростір, у якому ці позивні функціюють, сприяє легітимації нових лексем у мовній системі, а також перетворює окремі військові антропоніми на загальнонаціональні символи. Так, позивні *Да Вінчі, Куба, Мадяр*, відомі із журналістських матеріалів, перестають бути лише індивідуальними позначеннями: вони стають меморіальними знаками епохи, утіленням героїзму, лідерства й жертовності. Процес творення сучасних позивних у мові медіа засвідчує тенденцію до демократизації ономастичного простору: будь-який воїн чи воїнка, незалежно від звання чи статі, може обрати або отримати ім'я, яке виражає його сутність, бойовий дух, місію. Саме тому позивні на основі військової лексики – це не просто слова, а маркери нової української воєнної культури, де мова стає полем сили, гідності та пам'яті.

Військова лексика становить важливий номінативний ресурс для творення позивних українських захисників і захисниць. Вона забезпечує зв'язок індивідуального найменування з реаліями бойового життя, закріплює професійні ознаки, емоційні стани, моральні якості та колективні цінності воїнів. У медіамові такі позивні стають знаками воєнного досвіду, лінгвомаркерами ідентичності та символами професійної належності.

Аналіз медійного матеріалу дає змогу виокремити кілька основних тематичних груп позивних українських захисників і захисниць:

1. Позивні, утворені від назв військових спеціальностей і функцій. Ця група базується безпосередньо на термінологічній лексиці, що позначає посади, фах чи роль у бойових діях. Такі позивні відображають функційно-професійний аспект діяльності військового, підкреслюють його компетентність, досвід і спеціалізацію, пор. «*Олег, позивний "**Сапер**" – командир відділення мотопіхотного батальйону 22 окремої механізованої Миколаївської бригади. Народився у Калуському*» (ukrinform.ua, 04.03.2025); «*Пам'яті артилериста Павла Помисова-Несміянова (позивний "**Сєпар**")*» (ukrinform.ua, 01.06.2025); «*Позивний "**Штурман**": ганяв на яхтах до Греції, а тепер охороняє морські рубежі України*» (radiosvoboda.org, 15.10.2022); «*Пам'яті військового Ігоря Мозгова (позивний "**Морпіх**")*» (ukrinform.ua, 01.05.2024); «*Пам'яті пастора, вчителя, бойового медика Олександра Коберника (позивний "**Док**")*» (ukrinform.ua, 28.08.2025); «*Після удару дрона – хвилини на порятунок: стрілець-санітар "**Матрос**" витягнув пораненого з пекла*» (armyinform.com.ua, 17.06.2025).

Спорадично виявляємо комбінацію фахового терміна з індивідуальним компонентом, що сприяє персоналізації героїв і створює впізнаваний мовний образ, пор. «*Комариця Олександр Петрович, позивний "**Саша медик**", старший сержант 110 окремої механізованої бригади імені генерал-хорунжого Марка Безручка*» (armyinform.com.ua, 29.04.2023).

Нерідко в журналістських матеріалах фіксуємо пояснення походження позивного, напр. «*Позивний "**Док**" закріпився за мною одразу, як тільки побратими дізналися про мій медичний стаж*» (ukrinform.ua, 09.05.2024); «*Він служив строкову ще у 90-х – у Криму, на флоті. Звідси й позивний – "**Матрос**"* (armyinform.com.ua, 17.06.2025). Докладна мотиваційна характеристика неофіційного імені військового поглиблює його образ, передає індивідуальність, характер або життєву історію, створює емоційний зв'язок між героєм та авдиторією. Це додає журналістському тексту автентичності, психологічної глибини й водночас виконує меморіальну функцію, адже фіксує особисту історію воїна в контексті війни.

2. Позивні, пов'язані з військовими званнями, статусами або структурою підрозділів. Неофіційні антропоніми цієї групи демонструють, як офіційна військова ієрархія трансформується в неофіційну номінацію. Такі позивні мають авторитетний, лідерський відтінок, вони символізують довіру, досвід і командний дух, пор. «*Пам'яті Героя України, спецпризначенця Костянтина Михальчука (позивний "**Генерал**")*» (ukrinform.ua, 27.01.2025); «*Солдат із позивним "**Майор**"* (armyinform.com.ua, 29.04.2023); «*Побратими називали Володимира "**Капітаном**" – це був його*

позивний, хоча до цього звання він так і не дослужив» (ukrinform.ua, 30.07.2025); «*Молодший сержант Олег Тімонін, позивний* ***Старшина****, загинув 21 травня 2023 року поблизу села Іванівське, що на Донеччині*» (kuryer.if.ua, 20.03.2024); «*Пам'яті старшого лейтенанта Олексія Рубцова (позивний "****Солдат****")*» (ukrinform.ua, 01.01.2025).

3. Позивні, мотивовані назвами зброї, техніки та бойових засобів. Одна з найвиразніших груп позивних у мові медіа – це військові імена, утворені на основі лексики озброєння та техніки, зокрема авіаційної лексики, пор. «*Чернівчанин-захисник з позивним "****Танк****" на початку війни відповів другові: «Ти давай тікай, а я залишуся, бо якщо всі втечуть, хто захищатиме країну?!*» (bukinfo.com.ua, 29.04.2024); *«Андрій на позивний "****Дрон****" – солдат гірсько-штурмового підрозділу 128-ї окремої гірсько-штурмової Закарпатської бригади*» (suspilne.media, 23.10.2023); «*Військова психологиня Іванна Цімерман (позивний "****Ракета****") намагалася долучитися до ЗСУ ще до початку повномасштабної війни*» (ukrinform.ua, 13.11.2024); «*"****Бомба****" молодший: історія бойового шляху та відваги 29-річного бійця Івана Михайленка з Богородчанщини»* (kuryer.if.ua, 20.03.2025); «*Такий кулемет боєць на позивний "****Бомбило****" бачив у фільмах про громадянську війну та другу світову*» (tsn.ua, 04.01.2023). Ці номінації репрезентують не лише матеріальні атрибути війни, а й символізують силу, точність, технологічність і нищівну міць українського воїнства. Такі позивні часто мають емблематичний характер: медіа використовують їх як вербальні символи української зброї, що викликає асоціації з потужністю та перемогою.

Лексеми *джавелін*, *байрактар* як твірні основи однойменних позивних стали медійно впізнаваними символами технічної переваги української армії і вийшли далеко за межі суто військового контексту, пор. «*Загинув Василь Фенин "****Джавелін****" з Франківщини, який захищав Вугледар і Авдіївку*» (vikna.if.ua, 04.03.2024); «*Позивний* ***Байрактар****: захисники України показали кумедну зустріч із "біологічною зброєю"*» (apostrophe.ua, 04.05.2022).

4. Позивні з компонентами, що відображають військову символіку або атрибутику. До таких позивних належать найменування, у яких задіяні лексеми, пов'язані з формою, емблемами, засобами зв'язку, просторовими орієнтирами: «*Сергій Павліченко (позивний* ***Броня****) тримав оборону на заводі "Азовсталь" торік навесні*» (suspilne.media, 26.05.2023); *«Вінтоняк Михайло Іванович, позивний "****Гвинт****", – солдат окремого кулеметного взводу, 1-го стрілецького батальйону»* (youtube.com, 01.02. 2025); *«Армія має захищати свою країну: історія захисника України з позивним "****Компас****"*» (0512.com.ua, 26.09.2022); *«Молодший сержант Олександр Коваленко, позивний* ***Радар****, помер у Київському шпиталі 24 серпня 2023 року. 24 липня, виконуючи бойове завдання*» (suspilne.media, 23.10.2022)*; «Старший – Ігор (позивний "****Маяк****"), спочатку довго служив у морській прикордонній службі, отримав звання старшого сержанта та був командиром катера*» (podillyanews.com, 03.12.2022); «*Пам'яті пілота Владислава Залістовського (позивний "****Blue Helmet****")*» (ukrinform.ua, 27.01.2025).

5. Позивні, що відображають патріотичну й народну символіку, пов'язану з війною. Поява таких воєнних номінацій зумовлена прагненням військових утвердити національну ідентичність, виразити любов до Батьківщини, духовну силу та зв'язок із народними традиціями. Такі позивні часто апелюють до державних символів, історичних постатей, національних архетипів, народних уявлень про добро, мужність, волю. Їхні носії ототожнюють себе не лише з конкретним бойовим підрозділом, а й з українською історією, культурою та міфологією, пор. «*Пам'яті штаб-старшини, Героя України Михайла Максіяна (позивний "****Прапор****")*» (ukrinform.ua, 23.10.2025); «*Пам'яті головного сержанта Станіслава Прощенка (позивний "****Патріот****")*» (ukrinform.ua, 02.07.2024); «*Солдат з Луцького району Роман Клец, позивний* ***Тризуб****, загинув 18 лютого 2023 року в бою з окупантами біля міста Мар'їнка на Донеччині*» (vsn.ua, 17.07.2023); «*Пам'яті старшого сержанта Богдана Сокольського (позивний "****Сокіл****")*» (ukrinform.ua, 17.10.2025); «*Позивний "****Яструб****", як обмежено придатний боєць став незамінним на фронті*» (ogo.ua, 25.01.2023); «*Кожний справжній чоловік – це воїн!» – старший сержант "****Грім****"*» (armyinform.com.ua, 23.09.2022); «*На фронті загинула парамедикиня Дар'я Філіп'єва "****Блискавка****"*» (glavcom.ua, 08.08.2023); «*Захищаємо свою землю, а вона захищає нас, – Володимир "****Отаман****" бореться з росією з часів Майдану*» (chernihivnews.city, 21.11.2022); «*Побратими його звали на фронті "****Гайдамака****". Дмитро був з родом з Фастова і виріс у родині військового*» (vechirniy.kyiv.ua, 14.06.2023); «*В'ячеслав Кирилов, позивний "****Козак****" – одесит, який пройшов шлях від волонтера до бійця полку "Азов"*» (suspilne.media,

20.10.2025); «*Галина, позивний "**Воля**": як пекарка із Золочівської громади проміняла тісто на зброю*» (slk.kh.ua, 06.02.2025).

Висновки. У статті досліджено роль військової лексики у формуванні системи позивних українських захисників і захисниць та проаналізовано їхнє функціювання в сучасному медіадискурсі. З'ясовано, що військова лексика становить лексико-семантичну базу для творення значної частини позивних, адже саме вона найточніше передає умови воєнного середовища, комунікативні потреби, психологічний стан і професійну специфіку учасників бойових дій. Виявлено, що позивні виконують багатофункційну роль: окрім практичної ідентифікаційної, вони мають лінгвокультурний, символічний та меморативний потенціал, оскільки відображають історичну пам'ять, ціннісні орієнтири, гумор і самобутність українського воїнства. Через мову позивних простежуємо процес мовного конструювання національної ідентичності в умовах російсько-української війни. Унаслідок аналізу мовного матеріалу виокремлено основні тематичні групи неофіційних іменувань, утворених на основі військової лексики: позивні, похідні від назв військових спеціальностей і функцій; номінації, пов'язані з військовими званнями, статусами або структурою підрозділів; позивні, мотивовані назвами зброї, техніки та бойових засобів; неофіційні антропоніми з компонентами, що відображають військову символіку або атрибутику; позивні, що відтворюють патріотичну й народну символіку, пов'язану з війною.

Отже, позивні українських захисників і захисниць – це мовно-культурні феномени, що поєднують у собі військову лексику, народну символіку й елементи сучасного мовотворення. Їхнє дослідження відкриває перспективу для подальшого вивчення когнітивних, гендерних і комунікативних аспектів воєнної антропонімії та її функціювання в українському медійному просторі.

Список літератури:

1. Мироненко О. В. Вторинні номінації як репрезентанти соціально-культурної ідентифікації українських військових. *Закарпатські філологічні студії.* 2024. Вип. 33. Т. 2. С. 25–30.

2. Павликівська Н. «Позивні» як антропоніми вторинної номінації. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* : зб. наук. пр. / гол. ред. І. Я. Завальнюк. Вінниця: Планер, 2019. Вип. 28. С. 139–147.

3. Петрова С. Лексична база творення позивних українських бійців – учасників збройного конфлікту на Сході України. *Філологічні студії*: зб. наук. статей студ. філол. факульт. / відп. за вип. В. Б. Мусій. Одеса: Одес. нац. ун-т імені І. І. Мечникова, 2019. Вип. X. С. 89–93

4. Петрова С. А. Позивні українських військовослужбовців-жінок, учасниць АТО/ООС: словотвірний аспект. *Філологічні студії.* 2020. № 11. С. 74–78.

5. Поліщук Н. О. Військова термінолексика в мові сучасних масмедіа. *Термінологічний вісник*, 2023. Вип. 7. С. 100–109.

6. Польовик, Д. В. Актуалізація військової лексики у мові українських масмедіа. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Т. 29. № 2. С. 28–33.

7. Хрустик Н. М., Петрова С. А., Серкал С. А. Позивні українських військовослужбовців: мотиви номінації. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія.* 2021. № 26. 2(24). С. 104–114.

8. Шульська Н. М., Кирилюк О. Л., Салтан В. Л. Неофіційна антропонімна лексика воєнного медіадискурсу: специфіка творення й номінація. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2024. Т. 35 (74). № 6. С. 27–32. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/6_2024/7.pdf

9. Шульська Н. М., Зінчук Р. С., Калита О. П. Українські культурні реалії в сучасній неофіційній військовій антропонімії: на матеріалі мови медіа. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2025. Т. 36 (75). № 4. Ч. 1. С. 86–91. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.4.1/15

Shulska N. M., Kyrylyuk O. L., Saltan V. L. MILITARY VOCABULARY AS A BASIS FOR CREATING CALL SIGNS OF UKRAINIAN DEFENDERS: BASED ON MEDIA LANGUAGE MATERIAL

The article analyzes the role of military vocabulary in the formation of the system of call signs of Ukrainian defenders and clarifies the features of their functioning in the modern media space. Military vocabulary is defined as the leading lexical and semantic basis for the creation of a significant part of unofficial names, since it most accurately conveys the specifics of the combat environment, communication conditions, emotional state and professional activities of the military. It is shown that call signs are not limited to the function of identification, but also perform a cultural and symbolic, communicative and commemorative role. They

become carriers of historical memory, embody value orientations, patriotic worldview, sense of humor and collective creativity of the Ukrainian military. Through the language creation of call signs, we trace the process of linguistic modeling of modern Ukrainian identity, formed under the influence of the Russian-Ukrainian war and the common experience of resistance. The research material was texts of modern Ukrainian online media, which recorded male or female call names. Based on the analysis of the collected anthroponymic facts, several main thematic groups of names formed from military vocabulary were identified: nominations motivated by the names of military specialties and functions; call names associated with military ranks, statuses or the structure of units; names formed from the names of weapons, equipment and combat equipment; call names with components reflecting military symbols or attributes; unofficial names of military personnel associated with folk and patriotic symbols. It was concluded that the call sign system is a kind of mirror of military communication, which reflects not only the professional experience and life of the military, but also a holistic linguistic and cultural image of Ukrainian society during the war. The results of the study confirm the importance of call signs as markers of national identity and as a valuable object for further linguistic studies.

Key words: *military vocabulary, call sign, media language, Russian-Ukrainian war, nomination.*

Дата надходження статті: 26.10.2025
Дата прийняття статті: 20.11.2025
Опубліковано: 29.12.2025